

Valeriia Kornivska
*Doctor of Economic Sciences, Senior Research Officer
at the Information and Digital Economy Sector,
Department of Economic Theory
State Organization "Institute of the Economy and Forecasting
of the National Academy of Sciences of Ukraine"*

Корнівська В.О.
*д.е.н., старший науковий співробітник сектору інформаційної
та цифрової економіки відділу економічної теорії
Державної установи «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-295-1-57>

CONTRADICTIONS OF THE CASHLESS ECONOMY IN THE CONTEXT OF INSTITUTIONAL METHODOLOGY

СУПЕРЕЧНОСТІ БЕЗГОТІВКОВОЇ ЕКОНОМІКИ У КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ

Формування cashless-суспільства є невід'ємною складовою Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. На цьому шляху український цифровий ринок досяг значних успіхів і знаходиться на піку цифрової революції.

Цифрові фінансові послуги – це найбільш динамічний напрямок цифрового трансформаційного процесу в українській економіці. Українські банки надають увесь спектр цифрових фінансових послуг, притаманний передовим світовим банківським установам, активно розвивається необанкінг [1; 2]. На початку 2023 року український цифровий банкінг почав освоювати європейський фінансовий простір: найбільш успішний необанк України monobank вийшов на польський ринок.

Стрімко розвиваються операції з криптоактивами. За даними аналітичної компанії Chainalysis у 2022 році в глобальному рейтингу використання криптоактивів Україна посіла третє місце, поступившись лише В'єтнаму та Філіппінам, випередивши країни ЄС та США. За даними ЮНКТАД у 2021 році в Україні нараховувалося більше 5,5 млн власників криптовалют, що становило 12,7% всього населення країни; у 2022 році кількість зросла до 6,5 млн, що складає 15,7% населення; вищий показник лише у В'єтнамі – 20,3% [3].

Саме в Україні у 2022 році з'явилася перша криптокартка, яка стала результатом співпраці компанії Weld Money та Unex Bank; вона є продуктом, який поєднує в собі традиційний банкінг та криптотехнології і у цьому контексті є унікальним явищем. У 2021-му найбільша у світі криптобіржа Binance почала тестувати оплати криптовалютою через свій криптопроцесинг BinancePay, вона розвиває цей напрямок в тандемі з великими українськими рітейлерами: Фокстрот, Wog, Varus. У вересні 2022 року представники Binance оголосили про інтеграцію із українським державним сервісом Дія у частині верифікації користувачів [4].

В умовах воєнного стану криптовалюти виявилися найбільш швидким рішенням для надання фінансової допомоги Україні; вони стали частіше використовуватися у якості платіжного засобу та для транскордонних переказів [4].

Таким чином, в Україні формується надучасний платіжний простір, що розвиває нові, засновані на передових технологіях руху ліквідності та даних, платіжні засоби та механізми циркуляції ліквідності.

Водночас умови воєнного стану вносять свої корективи у процеси розбудови безготівкового платіжного простору: зростає попит на готівку, адже в умовах ризиків *blackout* фінансова система не в змозі забезпечити реалізацію безготівкових платіжних потреб у повному обсязі. Тому сьогодні необхідною є гармонізація процесів впровадження безготівкової економіки і реального попиту на платіжні послуги, який включає як істотну складову попит на готівку.

Завданнями державної політики у цифровій фінансовій сфері є реалізація принципу доцільності як базового принципу розробки та впровадження цифрових інновацій і збереження нецифрових фінансових альтернатив забезпечення циркуляції ліквідності в економічному просторі.

Аналіз існуючого у світі досвіду дозволить сформулювати систематизоване уявлення про проблеми та перспективи розвитку безготівкового суспільства.

Незважаючи на розширення простору використання цифрових роздрібних платежів, на ринках країн, що розвиваються, готівка залишається домінують. Наприклад, в Африці у 2021 році вона використовувалася в 95% транзакцій. Готівка розподіляється через розгалужену мережу агентів, які допомагають клієнтам, що менш обізнані в цифрових технологіях, оплачувати рахунки, купувати ефірний час, отримувати доступ до готівки зі своїх гаманців та проводити інші транзакції. Готівка все ще залишається найпопулярнішим способом оплати в торгових точках на ринках Південно-Східної Азії, включаючи Таїланд (де на неї припадає 63% загальної суми транзакцій), В'єтнам (54%), Індонезію (51%), і Філіппіни (48%). У Латинській Америці, де кредитні та дебетові картки більш поширені, готівка становить 36% загальної суми транзакцій [5].

Ба більше, все частіше у світі просліджується тенденція повернення до готівкових платежів через високі комісії за транзакції по безготівковим розрахункам, так, зокрема, відбувається у Кенії, де як населення, так і бізнес закликають уряд втрутитися у систему формування банківських тарифів та заохочувати банки до надання споживачам фінансових послуг більшого вибору у платіжному просторі.

Європейський досвід формування основ *cashless*-економіки показує, що в ЄС ці процеси розвиваються на основі глибокого розуміння платіжного ландшафту. З 2019 року триває систематизація платіжних патернів, що демонструють, як ринкові суб'єкти здійснюють платежі – з використанням готівки, або безготівковим способом, і якими є їхні потреби.

Останній звіт фахівців ЄЦБ (2022 р.) показав, що незважаючи на те, що у ЄС триває зростання обсягів безготівкових платежів, готівка все ще відіграє важливу роль. Тому як Стратегія роздрібних платежів у Євросистемі, так і Стратегія «Готівка 2030» проголошують забезпечення паритетного доступу до платіжних засобів, як готівкових, так і безготівкових, як основу стратегії роздрібних платежів Євросистеми [6].

Світовий досвід доводить, що формування повністю безготівкового суспільства – це досить далека перспектива, й важливим є існування нецифрових платіжних альтернатив для забезпечення усталеності фінансово-інституційного простору.

В процесі реалізації цифрової стратегії мають враховуватися не тільки перспективи цифрових трансформацій, але й глибинні інституційні ризики, зокрема ризик втрати фінансової свободи з боку ринкових суб'єктів в умовах зростання невизначеності економічного та суспільного буття та проблем бідності [7].

У сучасних умовах вірогідність реалізації цього ризику висока, причиною є значна інноваційність та неінституціоналізованість фінансового середовища цифрової економіки. Особливості глобальної цифрової індустрії полягають у її найбільш активному вживанні у просторі, де класичні ринкові інститути відсутні, або працюють неефективно, – наявний певний інституційний вакуум. Фінансові

цифрові трансформації найбільш динамічно розвиваються там, де немає функціональної альтернативи – традиційний банкінг недоступний (у бідних африканських та азійських країнах, де обслуговування у необанках вирішує проблему фінансової доступності, та серед населення розвинутих країн без кредитної історії) [2].

У цьому контексті виключно необхідним є дослідження сучасного етапу цифрових фінансових трансформацій на засадах інституційної методології, яка може показати довгострокову якість процесів прискорення реалізації цифрової стратегії та розбудови безготівкової економіки.

Література:

1. Kornivska V. The role played by the digital transformation of Ukraine's financial sector in the context of post-war reconstruction: opportunities and risks. *Бізнес-інформ*. 2022. № 8. С. 27-35. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-8-27-35>.
2. Корнівська В. Цифрові трансформації: ризики клієнтоорієнтованих фінансів. *Проблеми економіки*. 2022. № 3. С. 156-163. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-3-156-163>.
3. Україна в трійці світових лідерів з використання криптоактивів. *Fintechinsider*. URL: <https://fintechinsider.com.ua/ukrayina-v-trijdzi-svitovyh-lideriv-z-vykorystannya-kryptoaktyviv-dochogo-tut-vijna-ta-yak-cze-vykorystaty-z-korystyu>.
4. FinTech Ukraine 2022: як цифрові технології змінюють фінансовий світ. *Finance.ua* URL: <https://news.finance.ua/ua/fintech-ukraine-2022-yak-cyfrovi-tehnolohii-zminyuyut-finan-sovyu-svit>.
5. Chaudhuri R., Gathinji C, Tayar G, Williams E. Sustaining digital payments growth: Winning models in emerging markets. *Mckinsey*. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/sustaining-digital-payments-growth-winning-models-in-emerging-markets>.
6. Study on the payment attitudes of consumers in the euro area. URL: https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/space/html/index.en.html.
7. Корнівська В.О. Інституційні ризики фінансової інклюзії. *Економічна теорія*. 2020. № 4. С. 45-64. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2020.04.045>.